

Джерела та література

1. Айхольц Д. Цели Германии в войне против СССР // Новая и новейшая история.- 2002. - №6 - С. 43-71.
2. Гальчак С.Д. "Східні робітники" з Поділля у Третньому рейху: депортація, нацистська каторга, опір поневолювачам. - Вінниця, 2003. - 344 с.
3. Черних Г.Г. Угон і репатріація радянської молоді в роки Другої світової війни.// Матеріали 2-ї Миколаївської обласної конференції "Історія. Етнографія. Нові дослідження". - 1997. - Т.2. С. 84-87
4. Нюрнберзький процес: Сборник материалов в 8-ми т. Т.4. - М.:Юрид. лит., 1990. - 692 с.
5. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1944., Квіт. - М.: - 2004. - 523 с.
6. Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО).Ф.Р.-1894. Оп.2.- Спр.16.- Арк. 6, 7-28.
7. ДАМО. Ф.Р.-1035. Оп. 1- Спр.31.- Арк.20
8. ДАМО. Ф.Р.-1894. Оп. 2- Спр.2.- Арк.2
9. ДАМО. Ф.Р.-2134. Оп. 1- Спр.1.- Арк.4

Чорна Л.М.

УДК 94(477-74):378.663 "1918/1932"

ОДЕСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ У ПЕРШІ РОКИ ІСНУВАННЯ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядається проблема історії становлення та розвитку Одеського сільськогосподарського інституту на початку ХХ ст. до 1932р. Зокрема висвітлюються проблеми його становлення та труднощі, які спіткали формування інституту. У статті зазначається, що Одеському сільськогосподарському інституту дуже мало приділялося уваги у спеціальній літературі. Тому потреба у дослідженні історії інституту залишається актуальною.

Ключові слова: Одеський сільськогосподарський інститут, сільськогосподарське товариство, сільськогосподарський факультет.

В останні роки зросла зацікавленість до історії вузів і факультетів Одеси. Найбільше пощастило ОНУ ім. І.І. Мечникова: було видано 4 історії університету, історії інших вузів Одеси. А сільськогосподарський інститут залишився чи не найбільш обділеним в дослідженні власної історії.

Одним із перших, хто звернувся до вивчення історії Одеського державного аграрного університету, був професор А.С. Бориневич, який зробив перший опис історії сільгоспінституту у першому виданні Одеського сільськогосподарського інституту. [1, с.193] В останньому

виданні "Історії Одеси" про ОСГІ є невеличка згадка. [5, с. 152] Тому дана публікація є першою спробою узагальнити початковий період становлення і розвитку ОСГІ, що було обумовлено черговою постановою ЦВК СРСР від 19 вересня 1932 р. "Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах". [2, с. 166]

Метою даного дослідження є простеження еволюції ідеї створення сільськогосподарського інституту саме в Одесі, виділити особистості і навчальні заклади, що доклали чимало зусиль для його заснування і розвитку, і які труднощі стояли на шляху у цій справі.

Завдання автор ставила перед собою слідуюче:

- розкрити процес становлення інституту;
- показати процес його важкого становлення підчас Громадянської війни;
- простежити умови розширення, розвитку та науково-педагогічного зростання в перші роки існування.

Проблеми розвитку сільського господарства ще в ХІХ ст. турбували небайдужих державних чиновників та представників громадськості на Півдні України. З цією метою в Одесі було створено "Товариство Сільського Господарства Південної Росії". Представники цього товариства піднімали питання про створення в тодішній Новоросії (Південній Україні) сільськогосподарських навчальних закладів зі спеціальним нахилом в сторону сухого степового господарства. Одним з ініціаторів ідеї створення сільськогосподарського інституту в Одесі на початку ХХ ст. був викладач, професор фізико-математичного факультету Новоросійського університету в Одесі О. І. Набоких.

Необхідність відкриття сільськогосподарського інституту розуміли представники Товариства Сільського Господарства Південної Росії, які ще з середини ХІХ ст. піднімали питання про необхідність створення сільськогосподарських учбових закладів. Діячі Одеського відділення Російського Технічного Товариства також всіляко сприяли у просуванні ідеї сільськогосподарського інституту. Слід зазначити, що ідею відкриття сільськогосподарського інституту підтримували й відомі в Одесі українські громадські діячі, які гуртувалися в Одеській "Просвіті" та інших громадсько-культурних товариствах, це насамперед "Одеський український клуб", сторіччя якого від дня заснування було відзначено в 2010 р., і товариство "Українська Хата" в Одесі: завідуючий одеськими полями зрощення з 1900 р. до 1917 р. Опанас Погибка, [3, с. 135] та старшим спеціалістом по сільському господарству при Департаменті землеробства Віталієм Боровиком. Уряд не поспішав з відкриттям сільськогосподарських закладів на Півдні України. Проте, перший

сільськогосподарський інститут в Російській імперії було відкрито в 1850 р. у Москві, у 1869 р. ще один – у Ново-Олександрії, а згодом відкрито сільськогосподарський факультет при Київському політехнічному інституті. Однак в другій половині XIX ст. в Одесі було засновано училище садівництва і виноградарства. [6, с. 2]. На початку XX ст. уряд вагався: де спочатку відкрити сільськогосподарський інститут - в Омську чи в Одесі? Що в значній мірі гальмувало відкриття учбового закладу в Одесі.

В 1914 р. вже було запропоновано фізико-математичному факультету Новоросійського університету відкрити сільськогосподарський факультет або сільськогосподарське відділення при природничому факультеті університету. Університет був не проти відкриття кількох кафедр сільськогосподарського відділення. Проте, початок Першої світової війни призупинив процес створення такого відділення.

На кінець 1916 р. ідея створення Сільськогосподарського інституту була піднята професорами університету А.А. Браунером та А.С. Бориневичем. Вес 1917 р. пішов на підготовку до створення інституту. І вже 5 жовтня 1917 р. О.І. Набоких увійшов до ОСГПР з пропозицією заснувати при Товаристві Комітет сільськогосподарських курсів, завданням на найближчий час котрого було створення недовготривалих повторних курсів для агрономів і недовгих курсів для сільського населення степової України. Проект був прийнятий на загальних зборах, було засновано Комітет, котрий й здійснив створення в кінці 1917 р. повторних курсів для агрономів. В Комітет увійшли 48 осіб під головуванням А.А. Браунера при товаришах голови О.І. Набоких та О.І. Погибки і секретарі А. В. Анучині.

В середині листопада 1917 р. Комітет СГК відкрив "Загальнодоступні сільськогосподарські курси (по типу народного університету)" зі складом з 24 викладачів, але в січні 1918 р. вони були закриті [1, с. 192].

Урочисте відкриття сільськогосподарського інституту відбулося 28 січня 1918 р. у великій хімічній аудиторії університету. Це стало можливим завдяки Сільськогосподарському Товариству, президентом якого був А.С. Бориневич, який і відкривав засідання. Відкриття сільськогосподарського інституту вітали представники із різних товариств та від Біржового Комітету С. М. Гутнік (майбутній міністр фінансів). [6, с. 5].

Новоросійський університет та Вищі Жіночі Курси в Одесі дали свої приміщення та аудиторії для слухачів новоствореного інституту. Проте, аудиторіями та кабінетами мали можливість користуватися лише після закінчення занять, тобто після третьої години. Але під час канікул можна було користуватися в повному обсязі. Завдяки таким послугам до 1 вересня

1918 р. вдалося вичитати повний об'єм лекцій для першого курсу. За гетьманської влади міське самоуправління відвело для потреб інституту ділянку землі зі всіма будівлями та вигоном в 30 десятин землі. Окрім того, для майбутнього будівництва будівлі було виділено із міських каменоломень 120 тисяч штук нарізаного ракушняка.

Тодішній Тимчасовий уряд обіцяв на виділення інституту 700 тис. крб. субсидії, проте не встиг здійснити своєї обіцянки через зміну влади в Росії та Україні.

На початку 1919 р. керівництво інституту звернулося в Управління Землеустрою та Землеробства в Одесі з проханням про відведення вузу ділянки землі і про субсидію на будівництво ще до денікінської влади, яка пообіцяла надати також допомогу новоствореному учбовому закладу. Проте, в квітні в Одесі запанувала більшовицька влада, яка завдяки наполегливій та активній позиції студентів інституту надала будівлю для студентів Інституту Шляхетних Панянок. Слід зауважити, що ця будівля була зайнята військовими, яку звільнили після їх висилення.

За Директорії УНР ОСГІ вперше у 1919 р. перейшов на державний бюджет і знаходився у підпорядкуванні земвідділу, який всіляко сприяв розвитку інституту.

Оскільки в серпні 1919 р. влада у місті перейшла до денікінців, інститут продовжував залишатися в старому приміщенні, але з держбюджету він був знятий. Керівництву довелося відправити делегацію до Ростова-на-Дону з проханням прийняття інституту на держбюджет. Поїздка була вдалою, білогвардійський уряд обіцяв широку підтримку для інституту. [2, с. 194].

Проте, військово-політична ситуація різко змінилася, оскільки перемогли більшовики, і 20 лютого 1920 р. в Одесі знову відновилася більшовицька влада. До Одеси було повернуто з Кавказу евакуйований Інститут шляхетних панянок. Сільськогосподарському інституту було запропоновано залишити приміщення і передати інвентар. Але попечитель Одеського учбового округу проф. А. Д. Білімович розпорядився про залишення сільськогосподарського інституту в будинку Інституту шляхетних панянок по вулиці Старопортофранківській. Проте цього відразу зробити не вдалося, і канцелярія сільськогосподарського інституту змушена була повернутися в приміщення ОСГПР до міського саду, а заняття проводились в приміщеннях університету та Вищих Жіночих курсів. Через два місяці Одеський сільгоспінститут знову перебрався до будинку Шляхетних панянок.

А втім згодом Одеський сільськогосподарський інститут було приєднано до Одеського політехнічного інституту, який було відкрито у 1918 р., і який розміщувався в Сабанських казармах по вул. Канатній. А з 1921 р. всупереч

протестам працівників Сільськогосподарського інституту він був перейменований у сільськогосподарський факультет ОПІ. Одеський політехнічний інститут забрав приміщення по вул. Старопортофранківська собі, і це значно утруднювало роботу сільськогосподарського факультету. Викладачі цього факультету весь час домагалися самостійного існування і повернення до статусу окремого ОСГІ. Адміністрація ОПІ пішла назустріч, і за підтримки Губернського відділу освіти сільськогосподарський факультет вийшов із підпорядкування ОПІ і отримав для себе нове приміщення по вул. Інститутській, де раніше розміщувалась канцелярія Попечителя Одеського учбового округу. Проте, майно та більша частина бібліотеки залишилася за ОПІ.

Самостійність сільськогосподарського інституту дала можливість краще розвиватися. Так, в 1921 р. ОСГІ вдалося закріпити Червоний Хутір для організації в ньому практичних польових робіт для студентів. Інститут отримав 70 десятин землі з будинками та інвентарем. Це сталося завдяки підтримці Наркомату Освіти.[2, с.195]

Завдяки підтримці Губернського відділу освіти вдалося придбати кілька коней і весною 1922 р. засіяти поля. Слід зауважити, що в цей період лютував голод, а фінансування інституту було настільки мізерним, що про відновлення повноцінного господарства не могло бути і мови. Проте, хутір вижив в ці важкі роки завдяки неабияким зусиллям колишнього управляючого хутором А. Ф. Вейсмана.

В 1923 р. ОСГІ завдяки наполегливості партійного студента М.К. Бабака, який обіймав посаду проректора по господарській частині, інститут отримав нове приміщення Духовної семінарії по вул. Канатній. Він зробив дуже багато для підняття господарської галузі інституту. Нове приміщення вдалося частково відремонтувати і розпочати навчання. До нього було перенесено більшу частину кабінетів та лабораторій.

В тому ж році було закрито Одеський сільськогосподарський технікум – і все майно, ділянка землі і будови перейшли до інституту.

Якщо при відкритті інституту діяло два факультети: рослинництва і тваринництва з чотирирічним курсом навчання, а в 1919 р. відкрито агрономічний факультет, то в 1925 р. факультети були об'єднані в один, який називався факультетом організації господарства з періодом навчання 10 триместрів, та відкрито факультет виноградарства та виноробства. [2, с. 196]

Слід зауважити, що з відкриттям сільгоспінституту в Одесі планувалося готувати агрономів-спеціалістів для Південної України, то на 1925 р. інститут почав готувати агрономів-організаторів. З 1925-1926 рр. почав виходити спеціальний науковий журнал "Вісти Одеського сільськогосподарського

інституту", який сприяв організації інституту та оприлюдненню наукового доробку.

ОСГІ набирав нових обертів та успішно укрупнювався. Проте, постановою РНК УСРР від 14 липня 1930 р. "Про реорганізацію вузів і втузів і передачу їх у відання відповідних наркоматів" ОСГІ, як і багато інших вузів України піддалися значній реорганізації. В тому ж році з Одеського сільськогосподарського інституту було вилучено меліоративний факультет на основі якого створено Одеський інженерно-меліоративний інститут. [2, с. 147]. Землевпорядний факультет від ОСГІ було передано новоствореному Інституту землевпорядкування у Харкові. [2, с. 154]. І нарешті, для підготовки більш вузчих спеціальностей в Одесі було створено Інститут зернових культур.

"Положення про інститути УСРР запровадило єдиноначальність Правління на чолі з ректором, його помічників, деканів та представника від виконавчого бюро студентства. Ректора призначав Народний комісар освіти на один рік. Декани факультетів обиралися, а потім затверджувалися Наркоматом освіти". [2, с. 150].

В результаті постанови ЦВК СРСР від 19 вересня 1932 р. всі вузи перейшли на шестиденний тиждень із становленням 50 тижнів на навчальний рік [2, с. 166].

Таким чином, ОСГІ переходив на новий учбовий режим і програми. Початок 1930-х років ознаменувався посиленням партійного контролю над вузами, більш глибоким впровадженням комуністичної ідеології, що і позначилось на навчальному і виховному процесі.

Chorna L. M.

TO THE HISTORY OF ESTABLISHMENT THE ODESSA AGRICULTURAL INSTITUTE IN THE EARLY TWENTIETH CENTURY.

In the article considered the problem of formation and development of the Odessa Agricultural Institute in History in the early twentieth century to 1932. In particular the problems of its formation and the difficulties that befell the formation of the institute. The article states that the Odessa Agricultural Institute paid very little attention in the literature. Therefore, the need to study the history of the Institute remains relevant.

Keywords: Odessa Agricultural Institute, Agricultural Society, Faculty of Agriculture.

К ИСТОРИИ СОЗДАНИЯ ОДЕССКОГО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ИНСТИТУТА В НАЧАЛЕ XX ВЕКА.

В статье рассматриваются проблемы формирования и развития Одесского сельскохозяйственного института в истории в начале XX века по 1932 год. В частности, проблемы его формирования и трудности, выпавшие на долю образования института. В статье говорится, что Одесский сельскохозяйственный институту было уделено очень мало внимания в научной литературе. Таким образом, необходимость изучения истории института остается актуальной.

Ключевые слова: Одесса, сельскохозяйственный институт, сельскохозяйственное общество, факультет сельского хозяйства.

Джерела та література

1. Точидловський І.Я. К истории Одесского сельскохозяйственного Института // Вісті Одеського сільськогосподарського інституту. - вип. I - Одеса. - 1925-1926. - С. 193.
2. Вища школа в Українській РСР за 50 років у двох частинах: 1 ч. (1917-1945 рр.). – К.: 1967.
3. Зленко Г.Д. Лицарі досвітних вогнів: Тридцять три портрети діячів одеської "Прогресу" 1905-1909 рр. - Одеса, 2004.
4. Культурне будівництво в УРСР 1917-1827рр. Збірник документів і матеріалів. - К, 1979.
5. Історія Одеси. Під ред. Станко В.Н. – Одеса, 2000.
6. Одесский листок. - № 20. - 28.01. 1918.

Шишко О. Г.

УДК 94(477.74):329.7(=161.2)"1917"

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО РУХУ В ОДЕСІ: травень 1917 року

У статті розглядається процес розгортання українського руху в Одесі у травні 1917 р. Акцентується увага на рішеннях Обласного та фронтового з'їзду, значний вплив на які справила українська група, за наполяганням якої було зафіксовано положення про те, що російська демократична республіка повинна бути федеративною на основі територіально-національної автономії із забезпеченням права національних меншин.

Ключові слова: український рух, автономія, федерація, Перша світова війна, українізація.

Останнім часом все більш актуальним стає дослідження регіонального виміру Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр., всеукраїнський характер якої неможливо уявити без революційних подій у всіх куточках України.